

DIGITALNE KOMPETENCIJE OSOBA SA INVALIDITETOM U SRBIJI I UKLJUČIVANJE U RAD NA ONLAJN PLATFORMAMA

Sažetak predstavlja glavne rezultate projekta **Digitalne kompetencije osoba sa invaliditetom u Srbiji i uključivanje u rad na onlajn platformama – DigCompOSI**. Projekat je finansiran sredstvima Instituta ekonomskih nauka u Beogradu, kao pobedničko rešenje na internom konkursu za finansiranje projekata mladih istraživača Nada22. Kompletnoj studiji možete pristupiti putem sledećeg [linka](#), dok su u sažetku prikazani najvažniji zaključci i implikacije za donosiocje odluka.

KLJUČNI IZVODI

- Više od polovine ispitanika (51,0%) nije se izjasnilo o stepenu posedovane radne sposobnosti. Uprkos tome što 77,6% ispitanika ostvaruje prihode, struktura uzorka u pogledu zaposlenosti ukazuje da **stečeni prihodi nisu prihodi od rada**.
- U proseku 37,8% ispitanika procenjuje da ne poseduje dovoljan nivo kompetencija potrebnih za samostalno obavljanje aktivnosti koje su *DigComp 2.1* okvirom definisane kao deo opštih digitalnih kompetencija.
- Značajan procenat ispitanika (71,4%) nije upoznat sa ili se nije bavio poslovima iz domena digitalnog preduzetništva.
- Značajan procenat ispitanika (61,2%) nije upoznat sa mogućnostima koje pružaju onlajn (frilens) platforme za rad.
- Usklađivanjem sadržaja obuka sa potrebama poslodavaca na onlajn tržištu rada, osobe sa invaliditetom bi bile u prilici da steknu digitalne kompetencije i znanja potrebna za realizovanje konkretnih radnih zadataka u okviru specifičnih radnih profila i zanimanja.

Uvod i prikaz problema

Studija *Digitalne kompetencije osoba sa invaliditetom u Srbiji i uključivanje u rad na onlajn platformama* identifikuje problem dugoročne nezaposlenosti i materijalne deprivacije osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji i ukazuje na potencijal onlajn platformi za rad i digitalnog preduzetništva za njegovo prevazilaženje. Studija se nadovezuje na rezultate izveštaja relevantnih međunarodnih institucija i analizu domaće zakonske regulative koji ukazuju na potrebu da se digitalna ekonomija učini inkluzivnom za osobe sa invaliditetom, time što pruža detaljan pregled potreba onlajn tržišta rada, sa jedne strane, i nivoa digitalnih kompetencija osoba sa invaliditetom na teritoriji Republike Srbije, sa druge. Identifikovanjem jaza između potrebnih i posedovanih digitalnih kompetencija i predlaganjem relevantnih edukativnih kurseva, Studija doprinosi naporima i postojećim inicijativama na teritoriji Republike Srbije da zatvore jaz u digitalnim kompetencijama i unaprede izgleda za zaposlenje osoba sa invaliditetom.

Metodologija

U cilju identifikovanja jaza između postojećeg nivoa digitalnih kompetencija osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji i potrebnog nivoa digitalnih kompetencija neophodnih za uključivanje u rad na onlajn platformama za rad, sprovedena su dva paralelna istraživanja:

- **Prvi segment istraživanja** obuhvata kvantitativno istraživanje, anketnim metodom u cilju procene nivoa: (1) opštih digitalnih kompetencija osoba sa invaliditetom; (2) digitalnih preduzetničkih kompetencija osoba sa invaliditetom; (3) upoznatosti sa potencijalom onlajn platformi za rad.

Uzorkom su obuhvaćene osobe sa invaliditetom koje su članovi 12 organizacija članica **Nacionalne organizacije osoba sa invaliditetom i Sportskog saveza osoba sa invaliditetom Beograd**. Upitnik je kreiran na osnovu *DigComp 2.1* okvira.

- **Drugi segment istraživanja** obuhvata mapiranje potrebnih znanja i kompetencija za rad na onlajn platformama analizom ponude poslova iz oblasti digitalnog marketinga, na platformi *Upwork*. Poslovi iz oblasti digitalnog marketinga izdvojeni su iz skupa digitalnih preduzetničkih poduhvata zbog rastuće potražnje za profesionalcima iz ove oblasti.

Rezultati

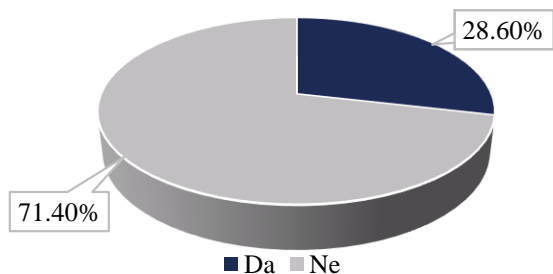
Opšte digitalne kompetencije

Ispitanici u proseku poseduju zadovoljavajući nivo opštih digitalnih kompetencija. Međutim, zabrinjava činjenica da određeni broj ispitanika nije u stanju da samostalno izvrši aktivnosti koje su *DigComp 2.1* okvirom identifikovane kao deo opštih digitalnih kompetencija. **U sticanju zaposlenja, kao i mogućnosti za samozaposlenje, sledeći podaci ukazuju na značajne prepreke za osobe sa invaliditetom:**

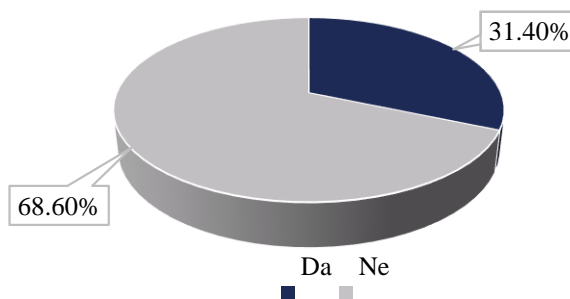
- 53,0% ispitanika ne poseduje dovoljno sposobnosti za samostalno korišćenje softvera za obradu teksta, tabela i prezentacija;
- 22,4% ispitanika ne poseduje dovoljno sposobnosti za samostalno slanje podataka ka nekom serveru na internetu (eng. *upload*);
- 40,8% ispitanika ne poseduje dovoljno sposobnosti za samostalno organizovanje video poziva i onlajn sastanaka;
- 57,1% ispitanika ne poseduje dovoljno sposobnosti za samostalan pronalazak informacija o drugima putem onlajn poslovnih mreža;
- 34,7% ispitanika ne poseduje dovoljno sposobnosti za formalno predstavljanje u onlajn okruženju.

Digitalne preduzetničke kompetencije

Grafikon 1. Da li ste u okviru dosadašnjeg radnog iskustva pokretali neki digitalni preduzetnički poduhvat?

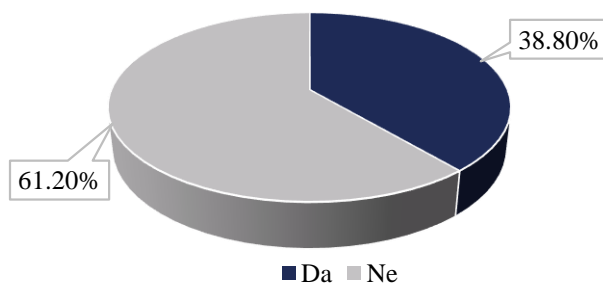
Grafikon 2. Da li imate nameru da se bavite onlajn digitalnim preduzetništvom?

- Od ukupnog broja ispitanika koji su potvrdno odgovorili na jedno od dva navedena filter pitanja, u proseku manje od 50,0% poseduje dovoljan nivo naprednijih digitalnih preduzetničkih kompetencija poput sposobnosti procenjivanja tržišnog potencijala proizvoda ili usluge koji se plasiraju, formiranja cene proizvoda ili usluge na onlajn tržištu, promovisanja tuđih proizvoda ili usluga na sopstvenom veb-sajtu ili profilu i sl.

Poznavanje potencijala onlajn (frilens) platformi za rad

Grafikon 3. Znam šta su i kako funkcionišu frilens platforme za rad

Od ukupnog broja ispitanika koji su potvrdno odgovorili na navedeno filter pitanje:

- 36,8% smatra da ima dovoljno sposobnosti da samostalno pronađe posao na frilens platformi;
- 52,7% je upoznato sa vrstom poslova na koje može da aplicira putem frilens platformi.
- **Postoji značajan prostor za podizanje svesti o potencijalu frilens platformi i mogućnostima koje ove platforme pružaju u domenu smanjenja dugoročne nezaposlenosti osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji.**

Analiza zahteva onlajn tržišta rada

Analizom sadržaja 258 oglasa za posao iz oblasti digitalnog marketinga na platformi *Upwork* koji zahtevaju posedovanje početnog nivoa digitalnih marketinških kompetencija, identifikovane su sledeće kategorije najtraženijih poslova: frilenser za kreiranje liste lidova, specijalista za generisanje lidova, frilenser za analizu podataka, *LinkedIn* specijalista, *SEO* specijalista, *Instagram* frilenser, frilenser za *Facebook Ads* menadžer, hladno pozivanje (eng. *cold calling*), menadžer društvenih medija, konsultant za oglašavanje, ekspert za *on-page* optimizaciju, partnerski marketing, kreiranje linkova, *SEO* pretraživanje ključnih reči, menadžer veb-sajt sadržaja, ekspert za *Google* analitiku, *YouTube API developer*, digitalni marketar, prodaja premium proizvoda i usluga, specijalista za *App Store* optimizaciju.

Na osnovu sistematizacije dostupnih poslova u oblasti digitalnog marketinga na platformi *Upwork* i zahteva poslodavaca, mapirana su znanja i kompetencije koje su potrebne za njihovu uspešnu realizaciju:

- Napredni nivo rada u poslovnim računarskim aplikacijama (*MS Office*, *Google Suite*);
- Osnove analize podataka;
- Virtuelni asistent;
- Digitalni marketing;
- Telemarketing;
- Kreiranje i implementacija marketinških strategija;
- *SEO* osnove;
- Pisanje za veb;
- Početni nivo *Adobe* paketa za grafički dizajn;
- Razvoj mobilnih aplikacija.

PREPORUKE ZA KREATORE POLITIKA

1. Neophodno je da se nastavi sa organizovanjem obuka iz domena bazičnih digitalnih kompetencija uz povećanje obuhvata, odnosno broja mesta dostupnih za polaznike, uz ravnomernu geografsku i rodnu zastupljenost.

2. Neophodno je da se sprovedu kontinuirani programi obuka za prekvalifikaciju osoba sa invaliditetom, s tim što isti treba da sadrže i smernice o mogućnostima za samozapošljavanje, kao i načinima realizacije zaposlenja bez posredovanja Nacionalne službe za zapošljavanje odnosno direktnim kontaktom sa poslodavcem.

3. Katalogom Nacionalne službe za zapošljavanje bi trebalo da budu obuhvaćene i druge obuke koje omogućavaju zapošljavanje u sferi digitalne ekonomije, a koje pojedine nevladine organizacije već nude u okviru svojih programa obuka, poput radionica kreativnog pisanja za osobe sa invaliditetom i softverskih obuka za rad u kreativnim industrijama.

Podaci o autorima

Dr Milena Lazić, naučni saradnik Instituta ekonomskih nauka u Beogradu. Posедуje iskustvo u rukovođenju međunarodnim Erasmus+ i HORIZON2020 projektima. Znanje iz oblasti savremenih informaciono-komunikacionih tehnologija primenjivala je u analizi poslovnih sistema, primenjenim i naučnim projektima. Rukovodilac je projekta *Digitalne kompetencije osoba sa invaliditetom u Srbiji i uključivanje u rad na onlajn platformama – DigCompOSI*. Publikovala je značajan broj radova u prestižnim časopisima i tematskim zbornicima na temu inkluzivne digitalne ekonomije i rada na onlajn platformama. Član je Srpskog udruženja za marketing SeMA, Društva ekonomista Beograda i Naučnog društva ekonomista Srbije.

Dr Valentina Vukmirović, naučni saradnik Instituta ekonomskih nauka u Beogradu. Bila je učesnik u dva projekta Fonda za nauku Republike Srbije u oblasti IKT-a i zapošljavanja mladih, te uticaja pandemije Covid-19 na tržište rada i socijalne nejednakosti u Srbiji. Kao MC član iz Srbije, učesnik je COST Akcije *"Platform Work Inclusion Living Lab (P-WILL)"* čiji je fokus na istraživanju mogućnosti za postizanje pravičnijih i inkluzivnijih uslova rada u platformskoj ekonomiji. Publikovala je radove u prestižnim međunarodnim časopisima i tematskim zbornicima na temu hibridnih modela rada, tržišta rada mladih, e-relacionog kapitala, kao i uticaja društveno-ekonomskih faktora na konkurentnost srpske privrede.

Ma Jelena Banović, istraživač saradnik Instituta ekonomskih nauka u Beogradu. Aktivno se bavi istraživanjima iz oblasti informacione i komunikacione pismenosti, digitalne pismenosti, digitalnih kompetencija. Učestovala je na nekoliko nacionalnih i međunarodnih projekata među kojima su i projekti koji su se bavili navedenom tematikom. Objavila je značajan broj naučnih i stručnih radova iz navedenih oblasti. Jelena je koordinator Data Centra Srbija za društvene nauke koji funkcioniše u okviru Instituta ekonomskih nauka.

Podaci o Institutu ekonomskih nauka

Institut ekonomskih nauka (IEN) je moderna i napredna naučnoistraživačka institucija. Prateći savremene trendove u osnovnim i primenjenim naučnim aktivnostima, IEN je uspeo da izgradi visoku reputaciju u zemlji, regionu i Evropskoj uniji. Organizaciona struktura IEN je fleksibilna, dinamična i usklađena sa potrebama oba segmenta aktivnosti. Naučne i stručne aktivnosti se sprovode kroz funkcionisanje šest departmana: Departman za makroekonomiju, Departman za digitalnu ekonomiju, Departman za ekonomiju blagostanja, Departman za ekonomiju životne sredine, Departman za ekonomiju inovacija i Departman za ekonomsku istoriju i teoriju, odnosno dva sektora: Sektor za osnovna istraživanja i Sektor za primenjena istraživanja.